

Toch moeder ondanks BLOCK 10

**De oorlogsmemoires van
Marianne de Hond-Brander**

**zoals in 1996 verteld aan het project
"Survivors of the Holocaust"**

“Toch moeder ondanks BLOCK 10”

In 1996 deelde Marianne de Hond-Brander (1915-2002) haar oorlogsherinneringen in het kader van de documentaireserie “Survivors of the Holocaust” van Steven Spielberg.

Dit is een geschreven weergave van die herinneringen opgetekend door Maurice de Hond.

De zoon, die ze in 1947 toch kreeg, ondanks dat in BLOCK 10 experimenten op haar waren uitgevoerd om haar onvruchtbaar te maken

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Voor de oorlog	5
1940-1942	7
Start van de deportaties	10
Naar het concentratiekamp	12
Het experimentenblok	14
Naar Ravensbrück	17
De bevrijding	19
Terug naar Amsterdam	21
Toch een kind	22
Bijlage: De vermoorde directe familieleden van Marianne de Hond – Brander tijdens de Holocaust	24

Voorwoord

Mijn moeder, Marianne de Hond-Brander, heeft in 1996 meegewerkt aan de documentaire “Survivors of the Holocaust” van Steven Spielberg. Meer dan 50.000 overlevenden van de Holocaust vertelden hun verhaal. Ook haar echtgenoot, mijn vader, Salomon de Hond, vertelde zijn verhaal.

Mijn moeder, vertelde weinig over haar oorlogservaringen. Maar twee dingen wist ik wel: vrijwel geen enkel familielid had de Holocaust overleefd. En zij had in het experimentenblok (block 10) gezeten in Auschwitz, waar ze o.a. experimenten deden met Joodse vrouwen om ze onvruchtbaar te maken. Doordat een Joodse dokter, ook een gevangene, haar baarmoeder had dichtgemaakt, heeft ze als één van de weinige overlevende vrouwen van dit blok toch een kind gekregen.

Pas in de documentaire uit 1996 heeft mijn moeder haar indringend oorlogsverhaal verteld. Het is een verhaal van lijden en kracht. Van onmenselijke misdaden, die maar een klein deel van degenen die het ondergingen, hebben overleefd. Meer dan 100 directe familieleden van mijn moeder, waaronder haar ouders, grootouders en haar man, zijn vermoord. Slechts 6 directe familieleden hebben de oorlog overleefd.

Juist de directe verklaringen van getuigen van deze misdaden, kunnen overbrengen hoe erg het was wat er gebeurd is. Maar ook laat het de enorme kracht zien van degenen die het hebben moeten overgaan en overleefd.

Haar verhaal, zoals ze het verteld heeft, heb ik ter gelegenheid van de opening van het Holocaustmuseum in Amsterdam, uitgeschreven.

Maar u kunt ook naar het gesprek zelf kijken. <https://mdhnd.nl/Jannie100>

Daarnaast ben ik, samen met mijn zoon Michel, in 2012 naar Block 10 gegaan. Dit is die documentaire: <https://mdhnd.nl/block10>

Dit is de pagina met links die er toen gemaakt is: <https://mdhnd.nl/vrouwblock10>

Op 14 november 2015 was het 100 jaar geleden dat mijn moeder is geboren en is een pagina gemaakt. Met diverse links naar belangwekkende informatie.

Dit is die pagina: <https://mdhnd.nl/Jannie100>

Daar staat ook deze fotocollage van haar leven.

Deze publicatie is een eerbetoon aan mijn moeder en alle anderen die de verschrikkingen van 1940-1945 hebben doorstaan, en daarna de kracht hadden om het leven weer op te pakken.

Ik heb talloze voorbeelden meegemaakt van de bijzondere kracht van mijn moeder. Zeker toen mijn vrouw, de moeder van haar kleinkinderen al jong overleed en zij met haar man een zeer belangrijke rol speelden bij hun groei naar volwassenheid.

Amsterdam, 10 maart 2024

Maurice de Hond

Voor de oorlog

Ik ben op 14 november 1915 geboren in de Valkenburgerstraat in Amsterdam. Het was midden in de Joods buurt waar veel armoede heerste.

Mijn vader stond met fruit op het Waterlooplein. Op die markt stonden ook andere familieleden. We gingen daar vaak naar toe, want dat was het enige vertier.

Ik had drie broers en twee zusters. Ik was één na de oudste.

Op de school waar ik naar toe zaten Joodse en Christelijke kinderen en het ging onderling prima samen.

Wij waren niet religieus. Mijn vader werkte ook op zaterdag, want hij kon het geld niet missen.

Ik ging bijna nooit naar de synagoge. Alleen bij hele bijzonder gelegenheden.

Na de lagere school, in 1928, ging ik direct werken als naaister op een atelier. We maakten hoeden en later bij de borduurinrichting.

Ik deed het blijkbaar goed, want verdiende voor die tijd, heel goed. Het was stukloon en ik ging wekelijks met meer dan twintig gulden naar huis.

Ik ben dat blijven doen, ook na mijn trouwen in 1939.

De ouders van mijn man stonden tegenover mijn ouders op het Waterlooplein. Hij was daar vaak, maar werkte in een asbestfabriek aan de overkant van het IJ.

Onze bruiloft was bij mijn moeder thuis.

Mijn man had een goede baan, dus samen verdiende we heel goed voor die tijd. En we betrokken een nieuwe woning met zelfs een douche,

We hoorden wel wat er in Duitsland te doen was met de Joden. Maar daarvan dacht je dat is zo ver weg, het gebeurd niet bij ons.

Ik kan me wel herinneren dat er oproepen waren op de radio om Joodse vluchtelingen in huis op te nemen. Dat leverde dan 5 gulden op, en dat hebben velen gedaan, omdat ze het geld heel goed konden gebruiken.

Ook wij hadden zo een vluchteling ook een half jaar in huis. Zij vertelden hun verhaal, maar je dacht dat gebeurt alleen daar, maar hier zeker niet. Er kwamen er steeds meer, en je hoorde steeds ongeveer hetzelfde verhaal. Maar je wil er toch niet zelf aan. Onbegrijpelijk achteraf, maar zo was het bij bijna iedereen.

1940-1942

En toen werd het 10 mei 1940. Mijn man lag altijd bij het open raam te slapen, omdat hij astmatisch was. En hij hoorde de Duitse vliegtuigen overvliegen. Maar ook toen stonden we niet stil bij wat er zou kunnen gaan gebeuren.

Er zijn toen wel mensen gevlucht, maar dat kon alleen als je geld had. Ook hoorden we van mensen die zelfmoord gepleegd hebben. Wij lieten het gewoon op ons afkomen. Na een paar dagen was de oorlog als het ware afgelopen en gingen min of meer door met ons leven.

De jongens die gemobiliseerd waren, kwamen ook wee thuis.

Het eerste wat we echt merkte was toen we ons moesten melden voor een Joodstempel op ons persoonsbewijs bij een kantoortje op het Jonas Daniel Meijerplein.

We deden het gewoon. Dat is zo idioot. Maar je deed gewoon wat ze zeiden. We hadden in het begin niet zo een besef van wat er zou gebeuren. Maar we zijn eigenlijk zelf schuldig geweest door ons als jood aan te melden. We hadden ook niemand, dat wil zeggen we hadden geen leider ofzo.

Als iemand had gezegd meld je niet, dan hadden we het misschien niet gedaan. Maar we gingen gewoon. En dat moest ook wel. Want als je het niet deed wist je ook niet wat er zou gebeuren. We gingen er zelf heen om te melden dat je jood was.

Dus het was voor hun heel makkelijk. Maar ik zeg het je eerlijk, het was toch niet een tijd dat we na dachten wat gaan ze allemaal doen.

Ons leven was toen ook vrij normaal. Want verboden en alles waren er nog niet. Eind 1940 begon het te veranderen.

Het begon eigenlijk met die joodse lokalen. Daar mochten alleen Joden komen. Zoals theater Tip Top. Dat was een joods theater. Waar heel veel gebeurde. Er werden films gedraaid. En er traden altijd artiesten op. Maar meestal joodse mensen.

Dus dat was ons enige uitje. Met een kwartje kwam je binnen. Het was de hele middag.

Pas later kwamen de plekken die verboden waren voor Joden.

In 1942 moesten we de Jodenster gaan dragen. En begonnen ze mensen weg te halen.

Ik zat op een zaterdagmiddag in het Tip Top theater naar een film te kijken.

En toen werd er op de deur gebonkt, heel hard gebonkt. Er werd iets in het Duits geroepen. Aufmachen, Aufmachen, en toen kwamen ze naar binnen en dat kan ik me heel goed herinneren. Het was natuurlijk een hele chaos. Want ze moesten niet de vrouwen hebben, ze moesten de mannen hebben en die mannen werden eruit gehaald.

De bioscoop werd natuurlijk gesloten en toen zijn wij naar huis gegaan. Mijn moeder woonde op het Waterlooplein. Dus ik ben met mijn moeder naar boven gegaan, natuurlijk angstig. En toen zagen we al die jongens die ze wegvoerden. Wij durfden natuurlijk niet meer op straat en dat was eigenlijk het begin van de hele ellende.

De Hollandse jongens die bij de WA zaten, trokken elk weekend de buurt in en sloegen alles kapot in de Jodenbuurt.

Ze kwamen vanaf de Blauwbrug naar binnen en zongen en schreeuwde. Dat deden ze elk weekend.

Toen hebben ze een groep gevormd met Joodse jongens waaronder veel boksers.

Ik had twee neven die waren boksers en er was een boks vereniging in de Joden Houttuinen, de naam weet ik niet meer. Die hebben zich allemaal georganiseerd om wat tegen die mensen te doen. Er was een Christen jongen die had een loods met allemaal oud ijzer, want het was op Waterlooplein en die heeft toen de loods opengemaakt.

De Joodse jongens hebben de ijzeren staven meegenomen. Er ontstond toen een vechtpartij precies bij ons voor de deur op het Waterlooplein.

Wat ik later gehoord heb is dat er iemand doodgeslagen was, dat was Koot. Die hebben ze doodgeslagen. Daarna zijn ze eigenlijk begonnen met de invallen om de Joodse jongens op te pakken, zoals in de TipTop. Die brachten ze dan naar het Jonas Daniel Meijerplein.

Dat hebben ze weggevoerd naar Mauthausen.

Er zat veel familie van mij bij, zoals die twee boksers. Eentje was zelfs Nederlands kampioen geweest.

En dan kregen we in de maanden erna het bericht dat ze overleden waren.

Die vechtpartijen heb ik vaak gezien want het was op het Waterlooplein voor de deur bij ons. Op het Waterlooplein was een politiebureau dus het kan niet anders dan dat de politie er ook bij was. Maar wat die gedaan hebben weet ik niet meer. Maar bij de politie zaten goede mensen hoor, die echt niet antisemiet waren, helemaal niet, maar ja of ze iets konden doen dat weet ik niet.

Het werd na de dood van Koot alleen maar erger. Vanaf toen kwamen ze op zondag naar de markt en sloegen ze de marktstallen stuk. En later kwam ook de Duitse politie erbij en was het voor ons een verloren zaak. Ook kwamen er bij ons op het Waterlooplein foute politieagenten en daarmee begon het eigenlijk. Dat was in eind 1941, begin 1942.

We konden well op de markt blijven staan maar dat werd dan echt een Joodse markt want het was zover ik me kan herinneren, hier in de buurt waar ik woonde op het Waterlooplein, altijd een Joodse buurt geweest. En ook mijn ouder gingen gewoon weg.

We leefden min of meer normaal door tot in de loop van 1942. Het begon ermee dat mensen zich moesten melden. Je kreeg een oproep en dan moest je je melden. Ook de Duitse vluchtelingen die hier woonden. Ze moesten zich melden bij het Centraal Station, wat ook veel mensen gedaan hebben.

Tot er op een gegeven moment werd gezegd dat je niet moest gaan. De ene ging nog wel want die dachten we gaan gewoon ergens naartoe, wat kan er gebeuren. Vooral de Duitse vluchtelingen dachten, nu gaan we gewoon weer ergens anders naartoe, In Holland was het behoorlijk vrij dus misschien is dat daar ook zo. Maar ze werden naar Westerbork gebracht, dat was in het begin. Later kwam daar Vught bij. Maar over het algemeen gingen steeds minder mensen zich melden. Toen zijn ze begonnen met de razzia's, mensen werden weggehaald uit hun huis.

Ik ben zelf nooit in Vught geweest. Van Westerbork hoorden we dat dat een opvangkamp was met barakken en kleine huisjes waar de Duitse vluchtelingen heen werden gebracht.

Een Duitse vluchteling is na de oorlog met mijn nicht getrouwd en hij is na de Kristalnacht samen met zijn broer door zijn moeder op de trein gezet en hij kwam aan op een kamp in Rotterdam. Maar dat wisten we niet.

Maar de meeste Duitse vluchtelingen kwamen in Westerbork terecht. En die hebben daar in die barakken gewoond omdat ze daar niets hadden. Toen dat kamp in 1942 werd gebruikt als doorvoerkamp naar de concentratiekampen vormden zij vormde ook de ordedienst en hielpen mee om mensen op de trein te zetten.

Start van de deportaties

Op een gegeven momenten begonnen ze de buurten waar veel Joden in woonden af gaan zetten. Je mocht dan de wijk niet meer uit. Alleen Christenen. Wij moesten een ster dragen en kwamen er niet langs.

Mijn zwager Sam, nu mijn man, werkte bij de Joods Raad bij de voedselvoorziening, en die had een band om zijn arm en hij mocht 's nachts ook over straat. Hij had connecties met verzetsmensen.

Hij waarschuwde ons als er iets aan de hand was. Maar vluchten kon niet. Waar moesten we naar toe?

Op een gegeven moment in mei 1943 werd onze buurt weer helemaal afgezet en gingen de Duitsers alle huizen langs. Ook bij ons. En we moesten naar beneden komen met onze rugzakken.

We werden gebracht naar een hele grote speeltuin met hekken. Daar moesten we wachten. Er werden steeds meer mensen naartoe gebracht.

Maar wat ik niet wist dat de meeste mensen naar het Waterlooplein werden gebracht en daar via de tram naar het Muiderpoortstation gebracht. Vandaar gingen de trein naar Westerbork. Maar toen wij eindelijk die kant op waren gebracht was de trein vol en weg en moesten wij wachten op het terrein van de Marechaussee aan de Polderweg.

Wij waren blijkbaar de laatste die er gebracht waren. We wisten niet dat er al een trein weg was geweest en wij moesten daar blijkbaar wachten. Een andere zwager, die als chauffeur bij de Joodse Raad was, kwam, die haalde iemand uit onze groep weg.

Mijn andere zwager

Ik was met mijn man ja en toen kwam Sam die zei ons als jullie gehaald wordt, probeer je te verstoppen. Ik kom dan jullie proberen op te halen.

Toen we werden opgeroepen om ons te melden voor de trein, die er stond, zag ik een tent van het Rode Kruis en daar hebben we ons toen verstopt.

We zaten er met zo'n 20 mensen.

Na een tijd was blijkbaar iedereen weg. We begrepen er niets, we bleven maar zitten en toen kwam mijn zwager Sam met een vrachtwagen en die gooiden ons allemaal in die vrachtwagen.

Waar we naartoe gingen wist ik helemaal niet, waar moeten we naartoe? Maar hij heeft ons in die wagen naar de Hollandse Schouwburg gebracht.

De Hollandse Schouwburg was een opvang voor de mensen daar opgepakt werden en daar vandaan werden ze dan naar de doorgangskampen gebracht.

We werden daar naartoe gebracht omdat ze niet wisten wat ze anders met ons moesten doen. Waar daar zat je tenminste bij je familie. Want de familie van mijn man zat er ook, en waar moest je anders naartoe?

Er zijn ook mensen uit de vrachtwagen gesprongen. Maar die hadden misschien wel familie ergens hadden en die zich ook niet af wilde laten slachten. Maar ik zat met mijn familie in de Schouwburg. We waren tenminste bij elkaar en waar we naartoe gaan, nou dan zijn we allemaal bij elkaar. Waar moest ik anders naartoe?

Als ik naar buiten zou gaan wist ik toch niet waar ik naartoe moest. Ik wist ook niet hoe ik naar mijn woning in de Valkenburgstraat moest gaan en wat vind ik daar zou vinden.

Dus we zijn naar de schouwburg gebracht en ik zag tenminste mijn hele familie, vooral die van mijn man, daar en dat vond ik natuurlijk fijn. We waren niet blij maar we waren bij elkaar.

Toen dezelfde ochtend eigenlijk, ik weet niet hoe mijn zwager Sam het versierd heeft, maar toen werden we vrijgelaten uit de Schouwburg. En we konden naar onze eigen woning teruggaan.

Mijn ouders waren al eerder weggevoerd tijdens de Centrumrazzia.

Mijn moeder die woonde op het Waterlooplein en er was ingebroken bij mijn ouders, op de trap dat had iemand gedaan, een christenman en die hadden ze gezien en toen hebben ze aangegeven dat hij bonkaarten had gestolen, want er was geen geld te stelen.

Schijnbaar heeft die man die dat gedaan had ze verraden. Dus mijn moeder en mijn vader zijn weggehaald.

Arends.
16 10
✓

ELIAS BRANDER, geboren te Amsterdam 5 Mei 1893, van beroep groentehandelaar en wonende Waterlooplein 49 III, alhier, doet aangifte, dat op 23 October 1942 tusschen 17.30 en 19.15 uur vanuit zijn woning zijn ontvreemd 4 voedingskaarten 13e periode en een grijze heerenhoed. Het onderzoek wees uit, dat de deur van bovengenoemd perceel, welke voorzien is van een gewoon slot, waarschijnlijk door opensluiting is geopend, verdere sporen van break waren niet aanwezig. Geen vermoeden. Wordt behandeld.

(Het verslag van de aangifte in het dossier van het politiebureau op het Waterlooplein)

Mijn zwager Sam die in Schouwburg werkte voor de Joodse Raad heb ik gevraagd of hij iets kon doen voor mijn ouders. Soms kon je toch wel iemand omkopen en dan kun je iemand eruit krijgen. Maar hij kwam terug en zei dat ze een strafgeval zijn en die krijg je er niet uit.

Dus die man die heeft ze gewoon aangegeven, en ze zijn gehaald dus die waren eerder weg en ik heb ze nooit meer teruggezien.¹

In mei 1943 toen we terugkwamen ben ik naar mijn huis gegaan. Ik woonde 3 hoog in de Valkenburgstraat naast mij woonden kennissen van ons, en doordat we niet na acht uur op straat mochten hebben wij de kast buiten op de veranda doorgebroken. Dus wij konden s 'avonds bij elkaar op visite. Maar onder hen, dus naast mij tweehoog woonde een christenfamilie, en die waren fantastisch, en dan mochten we altijd naar radio oranje luisteren, omdat we niet over straat mochten. Dat waren schatten van mensen.

Ik kwam dus thuis, ik was één nacht weggeweest en er stond niks meer. Het hele huis was leeg. Ik begreep het niet. De burens vertelde dat zij het weg hadden gehaald. Want er was een firma Puls die de meubels van de mensen weghaalde als je thuis weg werd gehaald. En dat vonden mijn burens zo zonde dat het daarnaar toegebracht werd. Dus dachten zij dan kunnen wij het beter hebben. Nou, dat was natuurlijk heel vervelend, maar die mensen hebben mijn meubels weer netjes teruggebracht.

Toen werd het eigenlijk een beetje te gevaarlijk, want uiteindelijk was de hele buurt weg. Wij moesten de straat op om bonnen te halen.

Dat waren voedselbonnen en dat was in de Nieuwe Kerkstraat. We zijn daar naartoe gegaan en werden aangehouden door een autootje, dat was een rechercheur en de schrik eigenlijk van onze buurt. Hij hield ons aan en vroeg wat doen jullie hier. Toen zeiden we gaan bonnen halen.

Toen zei hij, maar jullie horen hier niet meer want u moet weg. Toen zei ik mijn man werkt bij de Joodse Raad en toen zei hij oh. Maar wat ik niet wist was dat hij de avond ervoor bij mijn zwager Sam was geweest, omdat hij gezocht werd.

Toen konden mijn man en ik een tijdje in oost bij iemand logeren, want daar was nog geen razzia geweest.

Toen we daar een week zaten kwam er ook een razzia en zaten we weer vast. Maar mijn zwager Sam regelde een ambulance en twee ziekenbroeders kwamen naar boven. Ik dacht omdat ze dan mijn man zouden halen, omdat die zo ziekelijk was. Maar toen ze boven kwamen zeiden ze "we komen de zwangere vrouw halen". Ik heb toen net gedaan of ik zwanger was en we gingen met de ambulance Oost uit en kon ik bij mijn schoonzuster wonen.

Naar het concentratiekamp

Maar eind augustus 1943 werden we toch allemaal weggehaald en in Westerbork terecht gekomen.

Mijn man was ziek en ik ook en we lagen in een ziekenbarak toen we werden opgeroepen voor de trein naar het Oosten. We waren zo ziek als een krant.

Dat was ons geluk want er waren allemaal wagons waar iedereen moest staan. Maar wij kregen een wagon waar een matras op de grond lag. We lagen allemaal eigenlijk naast elkaar.

---

¹ Achterin treft u een overzicht van het aantal directe familieleden die tijdens de Holocaust vermoord zijn. Het waren 109 van de 115 nazaten van Jannie's grootouders.

We wisten niet waar we naar toe gaan. Ze zeiden wel dat we moesten werken, maar dat geloofde we niet ik zag zoveel zieke oude mensen. Die hebben ze daar niet nodig om te werken dacht ik, maar misschien wij die jong zijn wel. Op dat moment was ik ook ziek, maar goed het is later wel weer goed gekomen.

Ik had een keelontsteking of angina, ik weet het niet meer precies maar dat was voor de reis eigenlijk al wel goed en mijn man had een astmatische bronchitis.

Ik was wel bang, want waar ga je naartoe? Je begon eigenlijk ook wel de hoop op te geven toen ze vroegen alles wat je had af te geven zoals je sieraden. Alles wat je in je bezit had moest je afgeven, nou dat was ook al geen goed teken dat ze dat deden. Er was ook geen eten in de trein, niets.

Veel goeds kan er niet gebeuren als je al zo vervoerd wordt dan. De reis duurde twee dagen en dat was vreselijk natuurlijk.

Ja wat gebeurt er in zo'n wagon, je bent radeloos en het gaat stinken en eigenlijk een beetje de hoop opgeven. Want ik begreep het ook wel direct dat het niet veel goed zou uitkomen, maar toch gedacht. Ja ik ben jong en ik kan werken, dus ze zullen mij toch wel laten werken.

Er waren ook ruzies. Je lag naast elkaar en heel nauw dus je had altijd irritaties dat je ligt op mijn plaats. We hadden het geluk dat we lagen. Ik kan me indenken hoe slecht die anderen hadden die stonden. Wij lagen tenminste en we konden af en toe slapen. We hadden honger. We lagen in de laatste wagon, de ziekenwagon.

We kwamen in Auschwitz aan, maar daar hadden we nog nooit van gehoord.

Toen ik de trein uit stapte wist ik direct dat het een verloren zaak was voor iedereen. Ik had een nichtje bij me van 17, 18 jaar die in een oranje ziekenbak lag. En we werden uit de ziekenwagon gejaagd.

We stonden mannen en vrouwen apart. Er stond een hele oude vrouw naast mij. Ze had een tasje om haar arm. Maar wij moesten allemaal het op de grond gooien. Maar zij deed het niet, misschien heeft ze het niet gehoord. Toen kwam er een dikke gemene kerel, die sloeg haar met een grote stok op haar hoofd en die vrouw was direct dood. Achteraf maar gelukkig ook voor haar.

Mijn nichtje stond bij mij, maar ze gaven aan dat getrouwde en ongetrouwde vrouwen in andere rijen moesten staan. Ik zei nog tegen mijn nicht "ga maar in de rij staan van ongetrouwde vrouwen, want als ze merken dat je niet getrouwd bent, zwaait er misschien iets voor je.

Ik heb haar nooit meer gezien. En als ze bij mij was gebleven had ze de oorlog waarschijnlijk wel overleefd. Ik besepte pas later dat ze direct naar de gaskamer was gebracht.

De gevangenen die hielpen bij de aankomst mochten ons niet vertellen wat er ging gebeuren.

Het experimentenblok

Ze telden honderd vrouwen af en ik zat ertussen. We moesten een half uur lopen en kwamen bij de poort waar “Arbeit macht Frei” boven stond. Daarachter stonden stenen barakken en er was een straat.

We werden naar een wasruimte gebracht. We waren helemaal daas en wisten amper wat er gebeurde.

Onze haren werden afgeschoren. Bij mij deden ze het met een schaar zodat ik nog wat stekeltjes had.

We moesten ons ook helemaal uitkleden. We waren helemaal versmeerd. We moesten wijdbeens staan voor een man, die ons met een washandje en een doekje met vies spul ons ging ontsmetten.

Het brandde vreselijk.

Toen ik naar de andere vrouwen keken, die helemaal kaal waren leken het net mannen. Ik zag er natuurlijk ook zo uit, maar dat besepte ik eigenlijk niet.

We kregen kleren toegeworpen. Een onderbroek en een jurk en of die wel paste of die gescheurd was interesseerde ze helemaal niet. Je mocht je eigen schoenen aanhouden, Toen moest je wachten en toen iedereen klaar was en werden we naar een barak gebracht.

Daar waren ook al een aantal maanden 50 Nederlandse vrouwen. Die lagen aan de ene kant op de slaapzaal en aan de andere kant Griekse en Belgische vrouwen.

Ze vertelden ons dat het hier een experimentenblok is. Ze zaten er ook al lang en het eten was niet zo goed. Maar we leven ten minste nog en het enige wat er hier gebeurt is dat ze experimenten met me doen

De eerste dagen kon ik het eten niet door mijn keel krijgen. Maar dat vonden de anderen fijn, want dan hadden ze meer.

De hele dag deden we niets. En af en toe werden we opgeroepen om naar beneden te gaan. Ik werd na een aantal dagen opgeroepen via mijn nummer en ik moest naar beneden.

Er was een kamer en een Duitse dokter, die Dokter Samuels heette. En die woonde in Keulen. Hij zei tegen me dat hij experimenten met me moest doen. Hij gaf aan dat wat hij zou gaan doen ik geen kinderen meer zou kunnen krijgen. Maar hij voegde eraan toe, dat als de oorlog over zou zijn ik bij hem in Keulen moest komen en dat hij me zou helpen en ik toch wel kinderen zou kunnen krijgen.

Ik werd geholpen het deed pijn. Naderhand bleek dat een stukje van mijn baarmoeder was afgehaald en dichtgenaaid, Ik ging weer naar boven ik ging in een bed liggen Daar kreeg je een stukje brood en een kop soep. Ik moest een paar dagen blijven liggen. Op twee bedden lagen we met z'n vijven op de bovenste bedden van een stapelbed.

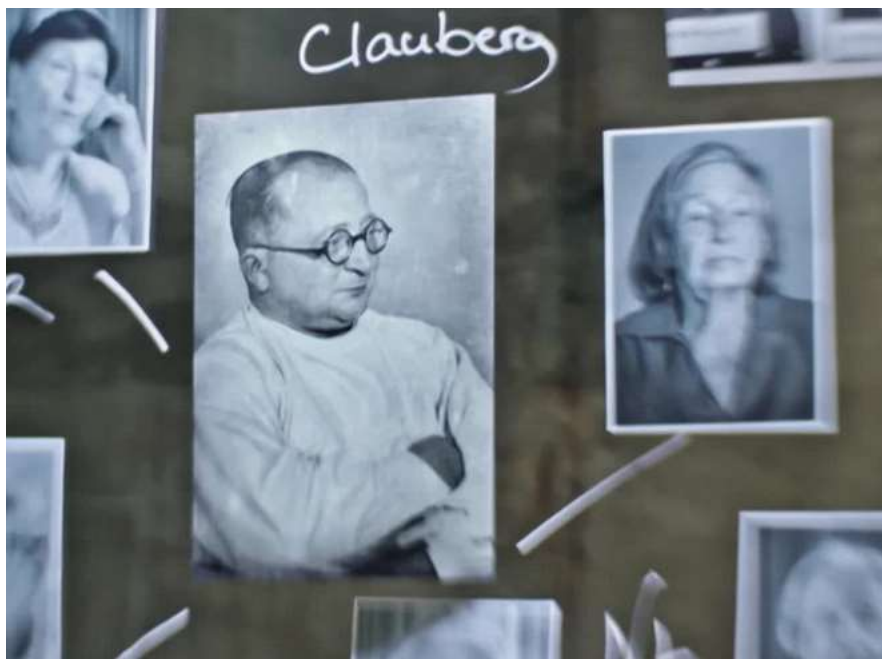
We lagen eigenlijk dagenlang in die bedden. Alleen werd af en toe een vrouw opgeroepen om naar beneden te gaan waar ze dan experimenten uitvoerden.

Ik zat daar tot januari 1945, ruim 16 maanden.

Direct na binnenkomst brandden ze een nummer in mijn arm, dat deed heel erg pijn.

De Griekse vrouwen waren meisjes van 14, 15 jaar. Daar hebben ze verschrikkelijke experimenten mee uitgevoerd.

Om de paar weken werd ik naar beneden geroepen. Daar was Professor Clauberg, die de experimenten deed. Het werden "spritzen" genoemd. Het was een hele grote, lange spuit en het spul werd dan in mijn vagina ingespoten. Het deed heel er pijn.

Als ik opstond liep het spul er weer uit, want bij mij was mijn baarmoeder dicht genaaid. Na de behandeling werd je buiten opgewacht door je vriendinnen waarmee je in een bed lag, want bij de meesten deed het erg veel pijn. Bij mij minder doordat mijn baarmoeder was dichtgenaaid.

Bij mij hebben ze het zes keer gedaan.

Maar ik ben er niet onvruchtbaar van geraakt door die dichtgenaaide baarmoeder. Bijna alle anderen wel. Van de 250 vrouwen heven er 10 later toch nog een kind gekregen.

Besef dat er geen spiegels waren, dus we zagen niet hoe we er uit zagen. Ik moest komen voor een gesprek en er was een spiegel. Ik keek erin en ik dacht mijn vader is ook hier. Want ik leek zonder haar sprekend op mijn vader. Dat was een hele rare gewaarwording

Het voordeel dat we hadden is dat we geen appèls hadden en dus ook niet buiten in de kou hoefden te staan.

We lagen de hele dag op bed. Ja, je had honger, maar het was nog erger als je ook nog hard buiten moest werken.

's Avonds werd er op de zaal voorgedragen of gezongen. Er was een Weense die prachtig zong en ook bij de Grieken was er een meisje die heel mooi zong. Ze zong het liedje van "Mama" en elke keer als ik nu dat liedje hoor gaan de rillingen over mijn rug. De stem reikte over een groot deel van het kamp.

Wij gingen voordragen.

We hadden niets en toen hebben we stof gevonden waar iemand bustehouders van kon maken, zodat we die weer hadden.

Op een gegeven moment werden er vrouwen gevraagd om kruiden te gaan zoeken in de bossen. Daar heb ik me voor opgegeven. Ten minste lekker in de buitenlucht.

We moesten blaadjes plukken. En soms hadden we een vriendelijke wacht bij ons en konden we even in de buitenlucht op het gras zitten, terwijl we niet zo hard moesten werken.

We liepen aan de buitenkant langs Birkenau en op een gegeven moment zag ik daar mijn neef en we zwaaiden naar elkaar.

We dachten niet aan de toekomst. We leefden bij de dag.

In het blok naast ons zaten gevangenen die doodgeschoten werden. Het was die kant op geblindeerd, maar we hebben niets ervan kunnen zien en we negeerden we het.

We dachten alleen, het zal wel een keer aflopen.

Ik wist niet waar mijn familie was en ook niet dat we ze nooit meer zouden zien. We hoorden amper iets van buiten.

We wisten helemaal niet wat er verder in de oorlog gebeurde.

Eind 1944 verhuisden we naar een andere plek binnen Auschwitz. Daar was het mooier en mooiere dekens. We dachten dat het iets te maken zou hebben met dat als we bevrijd zouden worden ze zouden kunnen zeggen dat we toch goed behandeld was.

Begin januari begonnen de muren te trillen. We dachten dat het een aardbeving was. Maar het was een bom geweest. Voor het eerst dat we op die manier met de het oorlogsgeweld geconfronteerd werden.

We moesten allemaal naar buiten op een veld gaan staan, ook uit de andere barakken en ik zag daar mijn zwager en een neefje.

Blijkbaar hadden de Amerikanen SS'ers gebombardeerd buiten het kamp. \

Ik dacht wel als de Amerikanen weten waar we zitten, waarom hebben ze nooit de gaskamers gebombardeerd.

Waar ze elke nacht en dag doorgingen met de vergassing.

Naar Ravensbrück

Ik denk dat het 17 of 18 januari was toen we werden opgeroepen om de barakken te verlaten. Ze schreeuwden dat we uit de barakken moesten. Ik wilde niet. Dan schieten ze maar dood. Maar we waren met z'n vijven en ook mijn schoonzusje die ook in de barak was. En de anderen wilden me niet achterlaten.

Uiteindelijk heb ik me laten overtuigen en ben ik toch met ze meegegaan. Achteraf had ik daar vreselijk spijt van, want wat er daarna gebeurd is was verschrikkelijk. En als ik was gebleven dan was ik kort erna bevrijd.

We moesten heel lang lopen in de koud. En toen zijn we in een hele grote schuur gekomen en hebben we daar gelegen. De volgende dag liepen we naast een soldaat van de Wehrmacht met een grote hond. Hij zei me "ik heb het ook niet gewild wat hier gebeurt, ik was opgeroepen voor mijn nummer". Hij zei ook dat ik op zijn dochter leek.

Mijn schoonzusje wilde niet verder. Die had geen schoenen meer aan en kon niet lopen. Ze wilde gaan zitten, maar we wisten dat als ze dat ging doen dat ze dan door de laatste soldaat doodgeschoten zou worden. Ik heb bij die mars allemaal lijken langs de weg zien liggen.

Omdat we zo achteraanliepen hadden we geen dekens, geen brood, helemaal niets. Maar die soldaat zei dat hij voor ons ging zorgen en die regelde brood en een paar kaplaarzen.

Uiteindelijk kwamen we op een station en moesten we in open wagons gaan zitten. Dat was vreselijk in die Poolse kou. Er zaten ook Russinnen in, maar die hadden nog warme dekens om. Maar die soldaat regelde een deken voor ons en hij zorgde ervoor dat zijn hele grote hond over ons heen ging liggen, zodat we het wat minder koud hadden.

Mijn man was 3 maanden na aankomst in Auschwitz overleden. En dat had ik een tijd later gehoord. Hij was heel ziekelijk en zwak, dus ik wist wel dat hij geen kans had.

Die soldaat zorgde goed voor ons en we kregen zelfs eten via hem.

De reis duurde een week en toen waren we in Ravensbrück.

Ik vroeg aan die soldaat of hij mee naar binnen ging, maar dat deed hij niet. Ik heb hem nooit meer gezien, maar hij heeft ons wel het leven gered.

Het kamp was verschrikkelijk, echt een hel. Het was er al heel vol en alles was bezet. In een grote loods stond een grote houten kist en daar zijn we op gaan zitten en in slaap vallen. We moeten vaak op appels staan en er was amper wat eten.

Gelukkig was er een vrouw die ons meenam naar een plek waar we een beetje warmte was.

Maar omdat de Russen dichterbij kwamen moesten we weer weg naar Malchov, dat is vlak bij Berlijn.

En dat gebeurde in een personentrein met coupes. We werden eerst nagekeken of we geen luizen hadden, dat moest je je voorstellen we vergingen van de luizen en als iets bij je had wat je georganiseerd had of wat ook was moest het uit je handen geslagen worden want je mocht niets meenemen

Toen zijn we de trein ingegaan en na verloop van tijd zijn we gekomen in een kamp en dat was Malchov. We kwamen in een barak en daar hadden we in elk geval we hadden niet veel eten maar we werden met rust gelaten. Na een tijdje moesten we lopen en toen is onze lijdensweg begonnen. Want we mochten niet stoppen met lopen en we hebben nergens meer onderdak gevonden.

Waar we heen gingen dat wist ik niet, dat wisten we geen van allen. We liepen en liepen en liepen onder begeleiding maar het was het ergste van alles dat wij liepen en we werden zelfs beschoten vanuit een vliegtuig. Van welk land het was weet ik niet, maar er zijn ook mensen geraakt.

Ik weet niet hoe lang we gelopen hebben en we kwamen bij een plaatsje en overal zagen we bordjes dat de Elbe op 5 kilometer lag. We liepen rondjes. We konden niet over de brug, want die was kapotgeschoten.

Er was steeds minder begeleiding. Op een gegeven moment pakte ik mijn schoonzusje bij haar arm en zei we gaan snel een zijstaat in. De andere vijf merkten het en wilden ons tegenhouden, maar we deden het toch. We liepen een tijdje en zagen een huis met een open hek en we zijn de schuur in gegaan. Daar lagen aardappelen.

We hoorden buiten iemand lopen en we hielden ons stil.

Rauwe aardappelen kan je niet naar binnen krijgen en we hadden erge honger.

Toen het weer licht werd kwam er iemand binnen en die zag ons. Ik zei tegen mijn schoonzusje laten we gaan huilen en zeggen dat we werkweigeraars zijn uit Holland.

Jodin wilde ik niet zeggen, want we zijn hier in Duitsland. Het was een hoogzwangere vrouw die erg schrok en snel weg rende en terugkwam met haar moeder.

Die zei “wat doen jullie hier?” We zeiden dat we werkweigeraars waren en op de vlucht waren geslagen.

Ze zei waarom zijn jullie niet naar binnen gekomen?

We volgden haar naar binnen en ze heeft ons eten gegeven. Het was het vetste van het vetste en we hebben vreselijke buikloop gekregen.

Die mensen waren heel aardig. Waren ook heel verdrietig want wat die nacht hadden horen lopen was een broer die zich vervolgens had opgehangen.

De vader van het huis was ook in het leger.

Ze zeiden dat we ons moeten verstoppen. Want de Russen komen eraan en als ze jullie zien worden we doodgeschoten.

Dus we gingen op de hooischaar slapen waar het lekker warm was.

De bevrijding

Die nacht hoorden we schieten en wagens in de straten. Het waren de Russen.

We waren blij dat we bevrijd waren.

Maar de Russische soldaten waren de vrouwen aan het verkrachten. Vrijwel het hele dorp.

Wij mochten beneden slapen en toen werd er 's nachts op de deur geklopt. Het was een Russische soldaat die met me wilde slapen. Maar ik weigerde pertinent.

Hij nam mij en mijn schoonzusje mee en zette ons tegen de muur. We dachten dat we doodgeschoten zouden worden.

Toen kwam er een Russische officier en die was heel boos op de soldaat en stuurde hem weg. Hij heeft een kip de nek omgedraaid en we moesten die plukken. Dat hebben die Duitsers gedaan, maar ik durfde het niet

De Russen gingen weer weg en we zijn bij die mensen gebleven. Maar na een aantal dagen zeiden de Duitsers dat ze weg wilden en gingen vluchten. Wij moesten wel mee en ze hadden een karretje met wat eten erop.

We konden niet over de brug van de Elbe, want die was kapot.

We kwamen op een open vlakte waar allemaal oude auto's en karren stonden. Die waren van mensen die blijkbaar gevlucht waren en achtergelaten.

We konden gelukkig in een slagerij eten vinden.

We hadden nog steeds onze gevangenskleding aan en we zaten onder de luis.

Het was 1 mei en er kwamen weer Russische soldaten en die moesten drinken. Ze dronken gewoon spiritus. En wilden dat wij het ook dronken. Het was weer een soldaat die met ons wilde slapen.

Ik maakte hem duidelijk dat ik erg ziek was en daarna liet hij ons met rust.

We hoorden dat ook de Amerikanen dichterbij kwamen.

We zijn toen met een aantal andere ontsnapte gevangenen gaan fietsen. In een bos waren de Russen, maar ook de Amerikanen. De soldaten waar we bij kwamen waren de Russen, maar die droegen ons enkele dagen later over aan de Amerikanen.

We kregen chocolade en sigaretten en ze brachten ons naar Leipzig.

Mijn schoonzusje en ik kregen samen een kamer. Het bleek een kamp te zijn die optreden organiseerden voor de militairen.

Er was een geweldige kaptein, die het organiseerde en die merkte dat mijn schoonzusje heel goed in het Engels kon zingen.

Er werd gevraagd of zij voor de soldaten wilde optreden en zij vond dat prima.

Ik kon niet zingen, maar wel goed naaien. We hadden nog steeds dezelfde kleren uit het kamp.

We mochten in een tuinhuisje verblijven waar andere artiesten ook verbleven. Die kaptein organiseerde een jeep met twee soldaten en die reden naar een groot warenhuis in de binnenstad van Leipzig.

Die was gesloten, maar wij mochten naar binnen en uitzoeken wat we wilden.

Nou stel je voor dat je niets hebt en dat je in een paradijs komt wat je niet weet wat je moet pakken je pakt de verkeerde dingen. Maar ik weet niet meer wat we allemaal gepakt hebben maar het was veel.

We hadden het heel erg naar ons zin. En toen we hoorden dat in Holland niemand meer was van onze familie hadden we helemaal geen haast om terug te gaan.

We hadden een vreselijk leuke tijd.

Mijn schoonzusje zong en ik was haar verzorger.

We gingen ook met de soldaten mee naar andere optredens, o.a. van Ingrid Bergman.

Het huis waar we woonden was heel groot en mooi. Was wellicht van de burgemeester geweest.

Op een gegeven moment ging ik naar de zolder van het huis. En daar lagen veel cassettes met zilver. En ook veel mannenkleding, waar onder pantalons. Die cassettes heb ik naar beneden genomen en aan de soldaten gegeven, die het naar Amerika gestuurd hebben.

Terug naar Amsterdam

En toen hoorden we dat er toch nog enkele familieleden de oorlog hadden overleefd, o.a. de broer van mijn schoonzusje en besloten we in augustus gingen we terug naar Nederland. We kregen enorm veel sigaretten mee van de soldaten. En we namen ook die pantalons mee. We gingen met de trein van de Amerikanen Duitsland uit en kwamen begin september in Nederland.

Toen we aankwamen moesten we ons uitkleden en keken ze of we geen Tattoos hadden van de SS.

Hoewel het al drie maanden na het eind van de oorlog was kwamen er nog steeds mensen naar het Centraal Station met de hoop dat er toch nog familieleden uit Duitsland terugkwamen. En daar was ook een neef van mijn schoonzusje. Die nam ons mee naar haar broer.

Die hereniging was natuurlijk heel emotioneel, maar voor mij was het een beetje dubbel, want er was voor mij niemand.

Amsterdam zag er heel vreemd uit. Veel woningen in de Jodenbuurt waren kapot, omdat men blijkbaar tijdens de Oorlogswinter het hout had eruit gehaald om zich te kunnen verwarmen. En bij de woningen die er wel nog stonden, was het gevoel ook heel erg, want ik wist wie er gewoond hadden en besepte dat ze inmiddels vermoord waren.

Ik heb een tijd bij de familie van mijn schoonzusje gewoond. Inmiddels had ik mijn zwager Sam weer gevonden en een schoonzuster met haar zoon van 13 jaar, die ik in Auschwitz nog gezien had. En ging ik bij hen wonen in de Valkenburgerstraat. Later bij een teruggekeerd nichtje uit Zwitserland die op de Churchill-laan woonde.

Er ontstond een sterkere band met mijn zwager Sam, die veel leek op mijn vermoorde echtgenoot, en in de loop van 1946 zijn we gaan proberen om samen te wonen.

Eind 1946 kregen we diverse woningen aangeboden, maar die waren van NSB'ers geweest en dat wilde mijn man absoluut niet. Dat waren echt mooie woningen in Zuid.

Toch een kind

Toen we uiteindelijk konden gaan trouwen, op 1 mei 1947, toen de niet teruggekomen officieel overleden waren verklaard, hadden we nog geen woning. Ik was zwanger en uiteindelijk konden we toch een woning betrekken aan de Admiralengracht. We moesten die wel nemen, en het bleek van een gevluchte NSB'er te zijn...

Dat ik zwanger ben geraakt is gekomen doordat ik direct na de oorlog na een specialist ben gegaan en die heeft mijn baarmoeder weer opengemaakt. En heel kort erna was ik al zwanger. In oktober 1947 werd Maurice geboren.

Later kreeg ik nog een buitenbaarmoederlijke zwangerschap en nadat die was afgebroken kon ik geen kinderen meer krijgen.

Mijn man was begonnen te werken als grossier in groenten en fruit aan de Centrale Markt aan de Jan van Galenstraat.

Hij werkte heel hard en hij verdiende zijn brood. We waren niet rijk, maar konden er goed van leven. En waren heel gelukkig met onze zoon en later met onze kleinkinderen. Hoewel we een hele zware tijd hadden toen onze schoondochter op 30^e-jarige leeftijd overleed, terwijl onze twee kleinkindgeren pas 3 jaar en 1,5 waren.

Mijn wens is dat de jongeren van tegenwoordig meer verdraagzaam zullen zijn en we blijven strijden dat wat ons is overkomen, nooit meer zal gebeuren.

(Zie Bijlage: Overzicht van de 109 vermoorde directe familieleden van Marianne de Hond-Brander)

Bijlage: De vermoorde directe familieleden van Marianne de Hond – Brander tijdens de Holocaust

Echtgenoot:

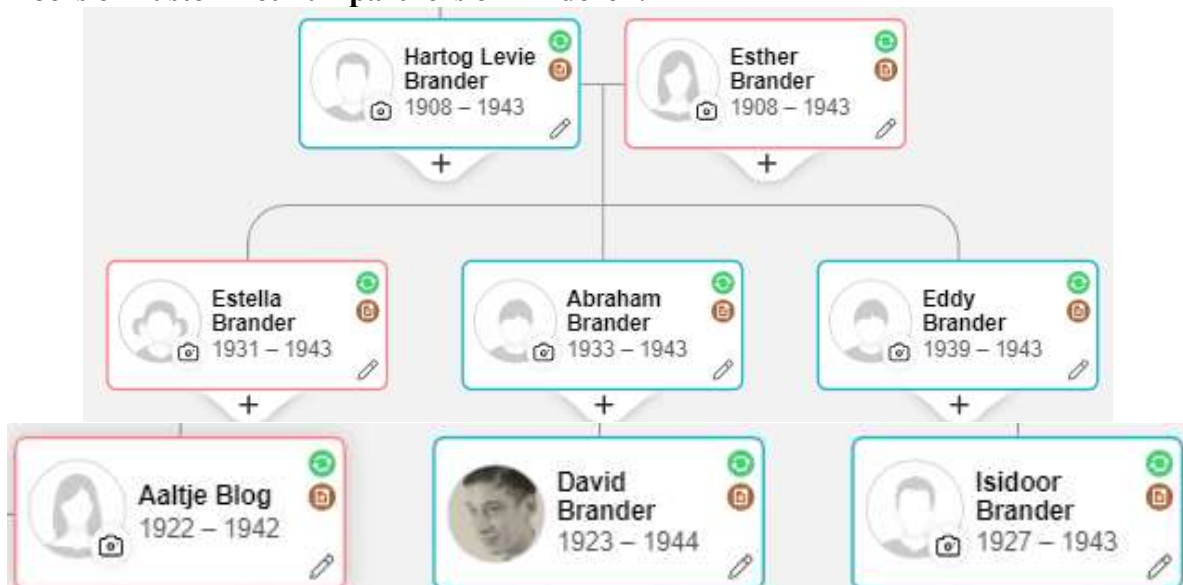
Grootouders:

Ouders

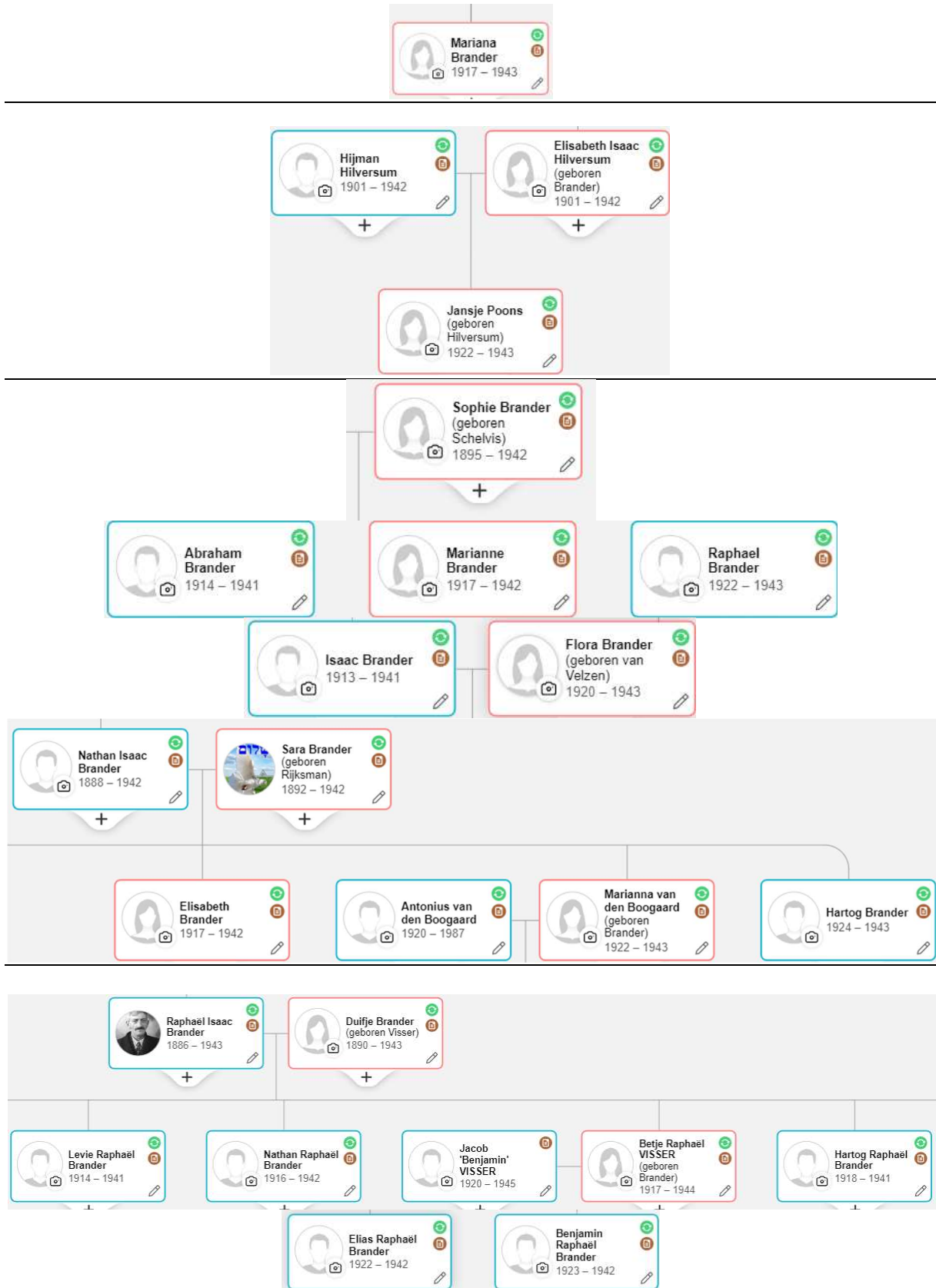

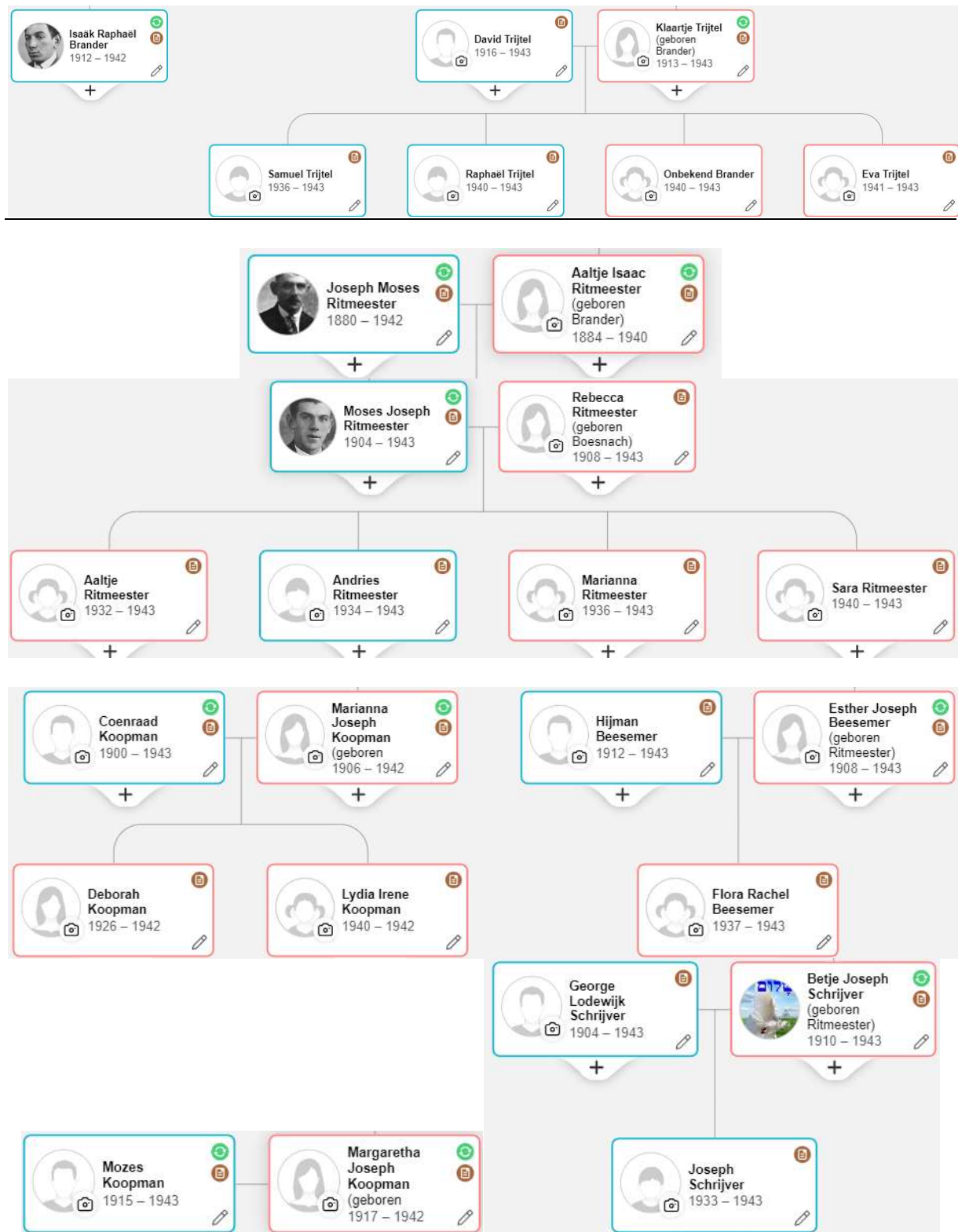
Broers en zuster met hun partners en kinderen:

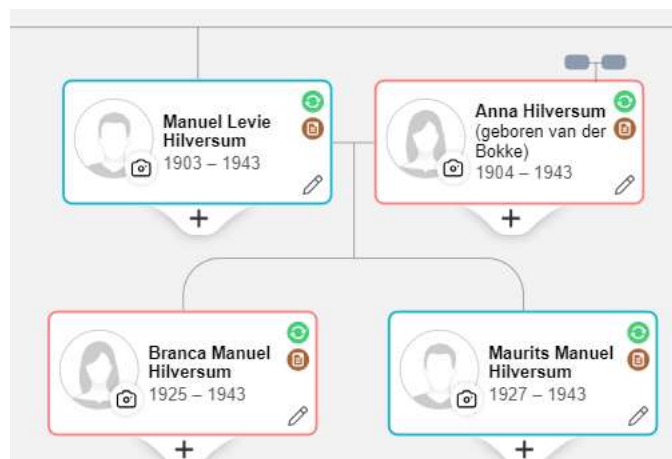
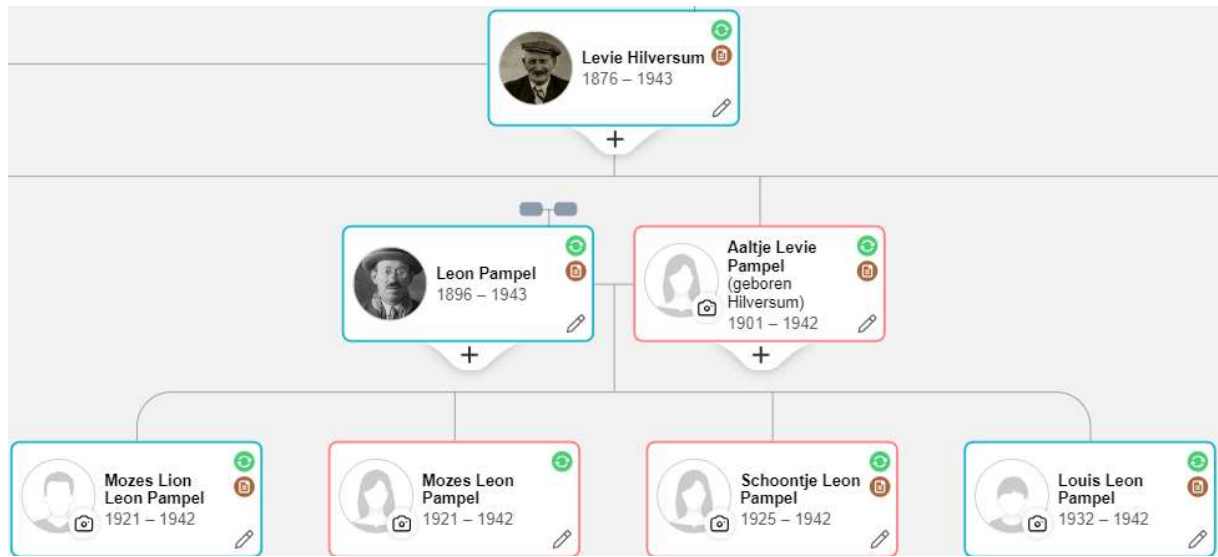
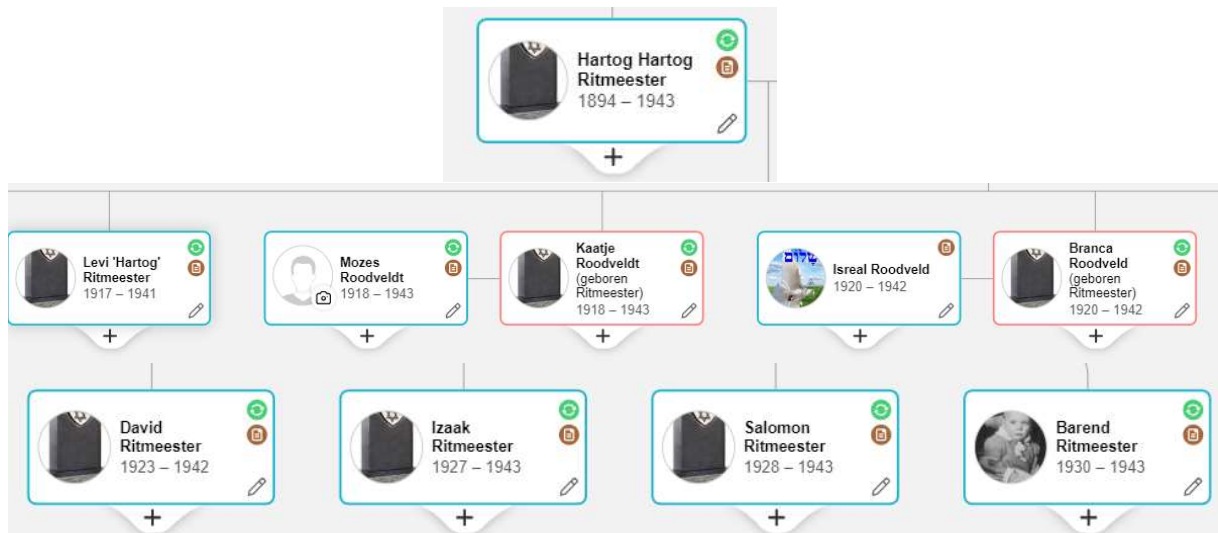
Ooms en tantes met hun familie:

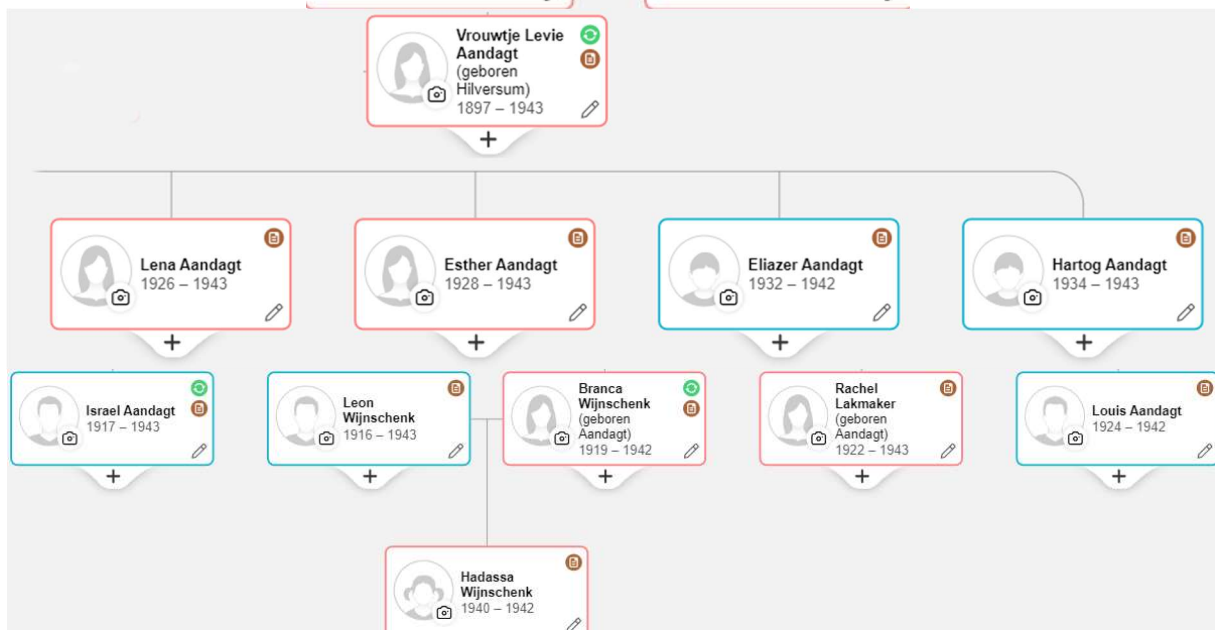
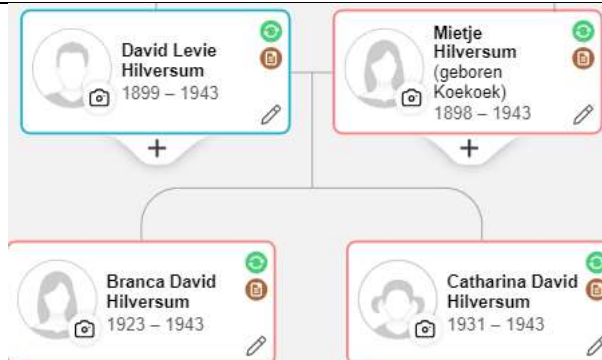
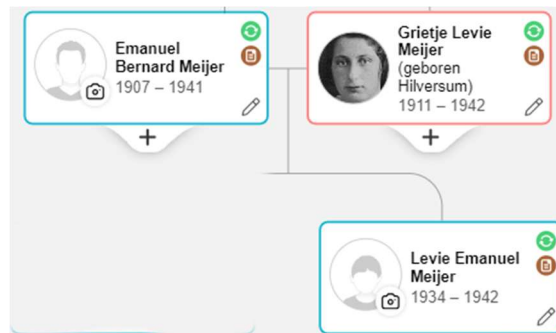
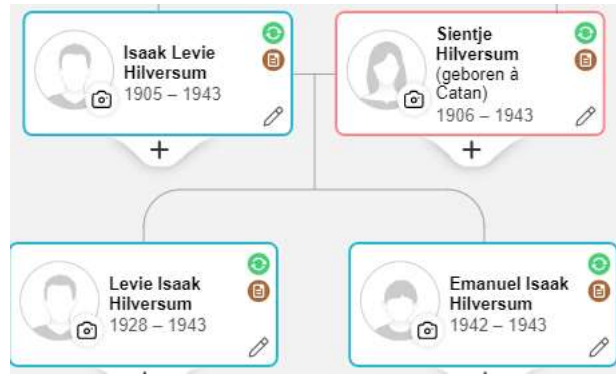
Vader Elias Brander had 4 broers en 2 zusters

Moeder Esther had 1 broer (Ritmeester) en 3 halfbroers en 4 halfzusters (Hilversum)

In totaal 108 directe familieleden van Marianne de Hond-Brander werden tijdens de Holocaust vermoord
6 familieleden (1 tante, 3 neven, 1 nicht en een achterneef) hebben de oorlog overleefd.